

Stari i uvijek mladi govor (o) hrvatskoj domovini Eugena Kumičića

Biti razgovorljiv, rječit i govornički potkovan jedan je od jamaca uspješnoga nošenja s izazovima poslovnoga i privatnoga života. Razvijene jezične i komunikacijske vještine krasile su i uglednoga hrvatskog književnika i političara Eugena Kumičića (1850. – 1904.). Osim kao plodan i rado čitan pripovjedač te gorljivi pravaš u vrijeme zloglasnoga banovanja Khuena Hedervarya, Kumičić je ostao zapamćen i kao vrstan govornik. Svoj je prirodni talent brusio postojanim čitanjem, pisanjem i govorenjem. Za potonje je imao pregršt prigoda kao zastupnik Hrvatskoga sabora u tri mandata. Zanimljivo je da u njegovo vrijeme nije bilo dopušteno čitati saborska izlaganja. Tim je više na cijeni govornička sprema tadašnjih parlamentaraca, a tako i Kumičića kao istaknutoga govornika iz njihovih redova.

Tekuća 2023. godina, u kojoj obilježavamo 200. obljetnicu rođenja pravaškoga prvaka Ante Starčevića (1823. – 1896.), poziv je da se podsjetimo govora koji je povodom Starčevićeva sedamdesetoga rođendana Kumičić održao u Karlovcu 22. svibnja 1893. godine. Kao jedan od najbližih Starčevićevih istomišljenika i suradnika, štoviše, kao onaj koji ga je prvi i nazvao *ocem domovine*, Kumičić je imao sve potrebno da izrekne

hvalospjev dostojan Starčevićeva života i postignuća. Iz perspektive sadašnjosti, obilježene individualizmom, sebičima i *ja*-generacijom, takav bi tip govora bio jedini očekivani. No i Kumičić i Starčević bili su ljudi nekih drugih vremena. U svojem govoru Kumičić nije nijednom imenovao rođendanskoga slavljnika.

To ne znači da govor nije imao veze sa Starčevićem. U njemu se na dvama mjestima usputno, ali uočljivo spominje *današnji svetčar*. Bitna je pak veza vidljiva u početnim riječima naslova: *Govor Evgenija Kumičića hrvatskoj domovini*. Govornik je, dakle, za temu izabrao temeljnu vrijednost Starčevićeva životnoga puta i djelovanja, onu vrijednost koja je nadahnjivala sva njegova pregnuća i borbe. *A što znači ta rieč: domovina?* – pita se Kumičić i u nastavku nudi (od)govor koji je, riječima svjedoka, na brojnim mjestima bio prekinut povlađivanjem i pljeskom.

No, prije nego je postavio to ključno pitanje, Kumičić ga je kontekstualizirao, tj. dao je na znanje svojim slušateljima zašto je to pitanje uopće važno. Kao osviješten govornik nije podrazumijevao da publika dijeli njegove uvide ili polazišta. Kao upućen pripovjedač znao je da je majka svih priča ona o junaku koji prevladava neke poteškoće. U njegovu govoru junak je hrvatski narod, tj. njegovi slušatelji, a poteškoće je naveo na samome početku govora. Prva je poteškoća razjedinjenost hrvatske domovine. (Kumičićeva rodna Istra nije bila dijelom Kraljevine Hrvatske i Slavonije pod ugarskom krunom, dok je Dalmacija bila pod austrijskom krunom.) Druga je poteškoća ono s čime se i mi danas suočavamo:

„... iz svoje krasne i plodne, svakim Božjim blagoslovom obasute domovine,
iz svoje staroslavne domovine sele se Hrvati u daleki svijet!”

To je kontekst u kojemu Kumičić postavlja pitanje što znači domovina te nudi uzносит i svečan odgovor dostojan dubinske priče svojega govora, one o junaku koji prevladava poteškoće. Valja primijetiti da bi takav kontekst, poglavito u našem vremenu, mogao iznjedriti govor samosažaljenja i nabiranja svega čime su nesretne okolnosti tuđinske vladavine pridonijele nezahvalnomu stanju ugnjetavanoga hrvatskog naroda. No toga nema u Kumičića. On se ne bavi nikim i ničim drugim osim junačkom hrvatskom domovinom.

To ne znači da nije bio svjestan okolnosti u kojima se ona nalazi. Štoviše, iz njegovih je saborskih govora očito da nije prezao prozivati one koji su pridonijeli otužnoj slici hrvatskoga društva u drugoj polovici 19. stoljeća. No jedinstvenu priliku obraćanja vlastitomu narodu ne opterećuje govorom o (tuđinskoj) Drugom, nego polazi od ključne istine – Hrvati su prvi i osnovni čimbenik vlastite sudbine. Zbog toga je njegov govor podsjetnik na to da je domovina vrijedna njihova ostanka, brige i ljubavi te da su oni sami dostojni nasljednici svojih slavni predaka.

Što je, dakle, za Kumičića hrvatska domovina? Kao vješt govornik polazi od onoga što je publici najbliže, tj. od onoga što opaža na prvu osjetom vida, a to su prirodna i materijalna kulturna dobra. Opet kao vješt govornik ne polazi od sinjega mora i Biokova ili od sebi omiljene Istre, nego od onoga što je njegovim slušateljima u Karlovcu bliže, a to su stari grad Dubovac i njegova okolica. Nakon toga niže druge istaknute ljepote, znamenitosti i raznolikosti hrvatskih prostora. Najvažnije što se opaža osjetom vida jest sam hrvatski narod, kojemu pripadaju i njegovi slušatelji. Kumičić im spretno upućuje ne lasku, nego kompliment s pravom uvjeren da je „mrkva” učinkovitija od „batine”:

„Na svojem putu svuda smo vidili narod dobar, plemenit i bistrouman,
narod krasna stasa i sokolova oka.”

Osim onoga neposredno dostupnoga očima, Kumičić se osvrće i na ono dostupno ušima:

„Na svojem putu po hrvatskoj zemlji čuli smo uznositu hrvatsku pjesmu, čuli smo mudre poslovice, slušali smo **milozvučni, jasni i junački jezik**, kojim su govorile majke: ona okrunjenoga Zvonimira, pak Gundulićeva, Klovićeva, Preradovićeva, Boškovićeva i majka našega današnjega svetčara.”

Navedena rečenica ističe jezik kao bitnu odrednicu domovinskoga identiteta. Vrijednost se hrvatskoga jezika podiže i spomenom odabranih hrvatskih velikana kojima je pridružen i *današnji svetčar*, tj. Starčević. Premda je naglasak na majkama navedenih velikana kao

bitnim njegovateljicama materinskoga jezika, smještanje Starčevića u taj nevelik niz istaknutih hrvatskih državnika, umjetnika i znanstvenika iščitava se kao kompliment. Dobar govornik zna da je takav suptilan kompliment učinkovitiji od izravnih pohvala.

Nakon što je istaknuo dijelove domovinskoga identiteta koji su njegovim slušateljima neposredno dostupni, Kumičić skreće pozornost na ono što mogu upoznati tek posredno, a to je hrvatska prošlost. Njoj također prilazi od onoga što je karlovačkoj publici najbliže i vremenski jednako i prostorno, a to je grad Ozalj, nekadašnje sjelo Zrinskih i Frankopana. Krajnja je, pak,

ona vremenski najdalja točka, tj. dolazak Hrvata na istočnu obalu Jadrana. Taj dolazak Kumičić tumači kao volju Božju. Time poručuje da hrvatska povijest ima svoj smisao i cilj te da taj smisao i cilj određuje istinski gospodar povijesti u kršćanskome smislu:

„Božja je providnost odlučila, da dovede u ovu zemlju, hrabar narod, jer je znala, da će ova zemlja biti pozorište, na kojem će se više puta sukobiti dva svieta, iztok i zapad. Tu treba da bude izabran narod, koji će junački braniti kršćanstvo i njegovu prosvjetu. Providnost Božja odlučila se za hrvatski narod. Na udivljenje svakomu, koji čita poviest, hrvatski je narod odmah stvorio jaku državu, sto godina prije Ugra.”

Spomen Ugra, tj. Mađara, pokazuje da Kumičić, iako u načelu ne gradi govor u odnosu na Drugoga koji ugrožava, ne propušta uputiti i koju strelicu, bezopasnu, ali ipak strelicu prema tome Drugom. Očitovanje, pak, jasnoga kršćanskog svjetonazora potvrđuje da poznati pravaški antiklerikalizam nije bio antikršćanski motiviran.

Kršćanskoga je nadahnuća i Kumičićeva misao o svetosti domovine, što je rezultat za nju podnesenih žrtava:

„Krasna je i mila naša domovina, ali nam je i sveta, jer je sva nakvašena svetom mučeničkom krvi. Ne ima gudure, ne ima klisure na obalah Une i Korane, gdje nije tekla hrvatska krv. Putniče, gdje god staneš, pomisli: ovdje je izdahnuo jedan hrvatski junak. Hrvati su obranili prosvjetu i sebe. U Budimu sto i petdeset godina vijao se turski konjski rep. Na Griču u Zagrebu nikada, niti jedan hip!”

U navedenu tekstu opet je potvrđeno jedno od temeljnih govorničkih pravila, a to je uporaba motiva bliskih neposrednoj publici. Od dviju rijeka koje se spominju jedna (Korana) teče kroz sam centar Karlovca, u kojemu Kumičić drži govor. Osim toga, zanimljiva je i antiteza dviju metropola, Budima i Zagreba, u kojoj govornik opet ne propušta ovlaš podbosti nemile mu Mađare.

Kao čovjek kojemu sadašnji trenutak nije bio mjera za sve, Kumičić osim prošlosti ističe i budućnost kao odrednicu hrvatske domovine:

„Što je naša domovina? Je li ovo, što smo do sada kazali? Nije, jer do sada govorili smo samo o prošlosti i sadašnjosti. – Naša je domovina sva prošlost, sva sadašnjost i sva budućnost našega naroda.”

Tako je domovinu predstavio kao trajnu i neizbježnu sudbinu hrvatskoga čovjeka. Ako je domovina sva prošlost, sadašnjost i budućnost naroda, onda to znači da sam i *ja* domovina, moji predci jednako kao i moji potomci. Od toga se čovjek ne može rastati sve i da hoće.

Na kraju govora Kumičić ukratko ponavlja i sažima temeljne točke svojega govora. Tako se u cjelini očituje temeljna trodijelna formula sastavljanja govora: najava teme (što je domovina), obrada teme i sažetak teme. Kumičić prema zaključku kreće riječima:

„Krasna zemlja, u kojoj mi živimo, i more, koje cjeliva njezine obale, i mi svi ovdje i svi ostali Hrvati, i naš milozvučni i sjajni, stari i uvijek mladi hrvatski jezik, i to je naša domovina. Sva naša prošlost, sadašnjost i budućnost: svi naši umnici i junaci, mrtvi i živi, i oni, koji će se roditi od hrvatske majke, i to je naša domovina.”

Nakon još nekoliko rečenica kojima ponavlja i parafrazira ono o čemu je prethodno govorio, Kumičić konačno i poentira, ali ne izjavnim rečenicama, nego dojmljivije, upitnim i uskličnim rečenicama:

„A tko da sve to ne ljubi? Tko da sve to izda? ... Oj, mila, sveta i slavna hrvatska domovino naša, mi svi, tvoja djeca, želimo, hoćemo, i borit ćemo se, da budeš što prije ujedinjena, slobodna i samostalna! Živila Hrvatska!”

Nakon takvoga završetka pokojemu se suvremenom čitatelju može učiniti da mu u ušima još odzvanja klicanje i odobravanje kojima je svojedobno karlovačka publika nagradila Kumičićev nadahnut govor. I na njega se može primijeniti ono što su povjesničari književnosti utvrdili za Kumičićeva književna djela. Iako je stvarao u razdoblju realizma te u hrvatsku književnost uveo pojam i poetiku naturalizma, u duši i u izvedbi bio je romantičar. Ta je Kumičićeva romantičarska duša očita i u njegovu proznome hvalospjevu domovini.

Zaključno, valja istaknuti da proteklih 130 godina od kada je izgovoren ovdje raščlanjen govor nije oduzelo na vrijednosti njegovim formalnim kvalitetama. U njima se očituje stručan i misleći govornik izgrađenih jezičnih i komunikacijskih vještina.

Onima koji dijele Kumičićev pogled na domovinu i koji su doživjeli ostvarenje njegova sna o slobodnoj i samostalnoj Hrvatskoj njegov će govor i na sadržajnoj razini biti glazba za uši. Možda će neki od takvih na njegov upit *A tko da sve to ne ljubi?* na prvu odgovoriti stihom poznate pjesme: *Ja (i) ne mogu drugo nego da je ljubim.*